

Ahmet Anzavur (?-1921)

Ahmet Anzavur, 1864 yılındaki Çerkez sürgününde Kafkasya'dan göç ederek Marmara Bölgesi'ne yerleştirilen Ançok isimli bir Adige ailesine mensuptur. Çanakkale'nin Biga ilçesine bağlı İpkaye köyündendir. Arşiv kaynaklarında doğum tarihi bilgisine erişilememekle beraber yaşadığı döneme ait belgelerde kısa boylu, ince vücutlu, gür sesli ve düzgün çehresinde derin çizgiler bulunan biri olarak tasvir edilmektedir. Buna karşın oldukça gürbüz ve kuvvetini etrafındakilere kanıtlamayı seven bir kimsedir. Ayrıca inatçı ve baskıcı kişiliğiyle tanınmaktadır. Kendini kurnaz addetmesine rağmen çoğu zaman duygularıyla hareket ettiğinden, ince hesap gerektiren işlere akıl erdiremediği belirtilmektedir. Ahmet Anzavur, yaşamı boyunca ihtimam ve gösterişe bağımlılık derecesinde düşkün olmuş, kendini faziletli bir cengâver hatta diplomat olarak tanıtarak çevresinden sevgi ve saygı beklemiştir.

Gençlik yıllarında Jandarma eri olarak devlet hizmetine giren Anzavur, kız kardeşinin Sultan II. Abdülhamid'in sarayına cariye olarak alınması sayesinde zabıtlığe tayin olarak Makriköy (Bakırköy) Jandarma Karakol Kumandanlığına getirilmiştir. Sadakati karşılığında kendisine Padişah tarafından Biga'da bir konak tahsis edilmiştir. Sonrasında ise adının bazı yolsuzluklara karışması üzerine Konya'ya sürülmüş, bir süre de Kütahya'da tabur kumandanlığı yapmıştır. II. Meşrutiyet'in ilk yıllarında kendini bir hürriyetperver ve istibdat rejiminin mazlumları arasında göstererek iki sene içerisinde jandarma binbaşılığına terfi etmiş, 1911 senesinde Çerkez gönüllülerden oluşan bir takip kolunun başına geçerek Karıncalıdağ'da Çakırcalı Mehmed Efe'nin ortadan kaldırılmasında rol oynamıştır. Aydın Kuvve-i Takibiyye Kumandanı unvanıyla bu vazifede gösterdiği yararlılıktan ötürü Sultan V. Mehmed Reşad tarafından bir kılıçla taltif edilmiştir. Kendisinin İngilizler tarafından fark edilerek onlarla yakın münasebet kurması da aynı döneme rastlamaktadır. Ahmet Anzavur, daha sonra Beşiktaş'taki Çerkez Kulübü'nün önde gelen simalarından Yusuf İzzet Paşa ve Muallim Üzeyir Bey gibi kimselerin aracılığıyla, Kafkas Cephesi'nde bulunmak üzere bir süreliğine **Teşkilât-ı Mahsûsa**'da görev yapmıştır.

Alaylı bir subay olarak binbaşı rütbesiyle ordudan emekliye ayrılan Ahmet Anzavur, Büyük Savaş yıllarında Biga'da ikamet etmiş ve burada atçılık işleriyle meşgul olmuştur. Bu dönemde şöhretli olmasa da itibarlı bir kimse olarak

tanınmıştır. Savaşın bitmesiyle kariyeri yeniden yükselişe geçmiş, eski rütbesiyle Hüdavendigâr (Bursa) Kal'a-i Sultaniye (Çanakkale) ve Karesi (Balıkesir) Bölge Jandarma Kumandanlığında Miralay Hilmi Bey'in yardımcısı olarak asayiş çalışmalarına katılmıştır.

Ahmet Anzavur, 23 Nisan 1919 tarihinde yakın çevresinin dahi şaşkınlıkla karşıladığı bir kararla İzmit Sancak Mutasarrıflığı gibi yüksek bir makama atanmış ve kendisine üçüncü dereceden maaş bağlanmıştır. Dönemin İstanbul basınında çıkan haberlere göre bu sayede oldukça geniş yetkilere kavuşan Anzavur, bölgedeki Çerkez, Arnavut, Rum ve Türk unsurlar arasındaki sürtüşmelerle meşgul olmuş hatta silahlı grupların peşine bizzat düşerek İttihatçıların yöredeki faaliyetlerini yakından takip etmiştir. Öte yandan, kendisinin en fazla 15 günlük bir mektep talebesi kadar okuma yazma bildiği ya da hiç okuyamaz olmadığı gibi gerekçelerle, mutasarrıflığı sırasındaki resmî işlerin livâ erkânı tarafından yürütüldüğü ifade edilmektedir. Anzavur, 1919 yılının Ağustos ayında makamını Ali Suat Bey'e devredene dek bölgedeki **Kuvâ-yi Milliye** hareketini bastırmaya çalışmış fakat görevinde muvaffak olamamıştır. Buna rağmen İngiliz nüfuzundaki **Damat Ferid** sadaretine yakınlığı sebebiyle Haziran ayında, kendisinin ikinci dereceden maaşa bağlanarak Karesi Sancağı Mutasarrıfı Hilmi Bey ile becayiş ve nakilleri gündeme gelmişse de Temmuz ayında bundan vazgeçilmiştir.

Ahmet Anzavur, taşralı ileri gelenler arasında Kuvâ-yi Milliye'ye yönelik geleneksel muhalefeti temsil eden isimlerden biridir. 1919 yılının Ekim ayına doğru Anadolu'da giderek güçlenen millî direnişi kırmak üzere bir dizi isyan hareketi tertiplemiştir. Bu maksada uygun olarak Millî Mücadele aleyhinde faaliyet gösteren Hürriyet ve İtilaf, Askerî Nigeşban ve Kızıl Hançer gibi zararlı fırka ve cemiyetlerin bir araya gelerek oluşturdukları Cemiyet-i Ahmediye'nin kuruculuğunu üstlenmiştir. Sonrasında ise Balıkesir'deki millî teşkilatlanmayı dağıtarak Yunan işgalini kolaylaştırmak ve Bursa'da İngilizlerle birleşerek Anadolu'daki millî hükümeti devirmek üzere Biga'da kurulan Kuvâ-yi Muhammedî adlı paramiliter örgütün başına geçmiştir. Kuvâ-yi Milliye'yi İttihatçı bir komplo olmakla itham eden Anzavur, amaçları doğrultusunda halkın dinî duygularını istismar etmekten geri durmamıştır. Yerel halkın desteğini almak ve birliklerine karşı mukavemeti zayıflatmak amacıyla yaptığı yoğun dinî propagandaya rağmen Anzavur'un etrafında toplananlar, adları ekseriyetle bölgedeki soygun ve cinayet olaylarına karışan fakat sonradan hükümet tarafından affedilen kimselerdir. Bunlar arasında Anzavur'un nüfuz sahibi olduğu Çerkezler başı çekerken, zamanla Arnavut, Pomak, Kürt, Boşnak ve bazı yerel Alevi gruplar da kendisine destek vermişlerdir. Taraftarları arasında oğlu Kadri, Haydar köyünden akrabası Kazım, Çerkez Şah İsmail, Elkesenin Nuri, Cambazlı Hakkı, Sülüklü Davut, Çolak Ahmet, Sagir Çetesi, Darıca köylü Hasan, Kürt Tahir, Hacıyakup köylü Kadir ve Kirmastili Zafer gibi isimler yer almaktadır.

Ahmet Anzavur'un fiilî olarak ilk isyan teşebbüsü, Kuvâ-yi Milliye'nin önde gelen isimlerinden Hâcim Bey'i saf dışı bırakmak amacıyla 1919 yılının Ekim ayında İstanbul'dan Gönen ve Manyas'a hareket etmesiyle başlamıştır. Sabık mutasarrıf, "göğsümde iman, dilimde kuran, elimde ferman" gibi sloganlarla köy köy dolaşarak kendini ahaliye padişahın ve halifenin temsilcisi olarak takdim etmiştir. İsyân hareketi boyunca Anzavur'un cebren veya rıza yoluyla destek bulduğu Bandırma, Biga, Gönen, Karacabey, Kirmasti, Manyas, Susıgırlık (Susurluk) gibi kazaların çoğunda Çerkez köyleri bulunmaktadır. Anzavur, buralarda şahsî nüfuzunu da kullanarak Kuvâ-yi Milliyecilerin dinsiz oldukları ve köylüleri çocuklarıyla beraber katledecekleri gibi pek çok safsatayı yaymıştır. Bunun yanı sıra, Yunan ordusuna karşı gelmenin küfür ve isyan olduğunu telkin etmiş, memleket huzura kavuştuğunda bazı vergilerin kaldırılacağını vaat ederek halkı satın almaya çalışmıştır. Bu çabaların neticesinde kendisine katılan 500 ila 1000 adamla Susurluk'ta geçici karargâhını kuran Anzavur, burada Redd-i İlhak Cemiyeti'nin 1000 lirasını gasp etmiş, kışlayı ve kasabayı yağmalamış, askerleri terhis ederek aralarında iki obüsün de bulunduğu savaş araç ve gereçlerine el koymuştur.

Tırmanan şiddet olayları, Türkler ile Çerkezler arasında muhtemel bir etnik gerilimi ve İngiliz müdahalesine yönelik endişeleri gündeme getirince, Ekim ayının sonuna doğru gerekli tedbirleri almaları hususunda **Heyet-i Temsiliye** tarafından 61. Fırka Kumandanı Kâzım Bey ile Akhisar Cephesi Kumandanı Çerkez Ethem'e emirler gönderilmiştir. Kendisiyle boş yere kan dökülmemesi için yapılan görüşmelerden sonuç alınamayınca millî hareket tarafından "barış karşıtı hareketin lideri" ve Kuvâ-yı Milliye düşmanı ilan edilmiştir. Anzavur'un takibine 3 Kasım günü Bursa'dan başlanmış, 174. Alay Kumandanı Kaymakam Rahmi Bey'e bağlı birlikler, Karacabey'i 15 Kasım'a kadar Anzavur taraftarı Kirmastili Zafer, Çerkez Şah İsmail, Ferhat ve Davut çetelerinden temizlemiştir. Bu sırada Balıkesir'deki Miralay Kazım Bey ile Köprülülü Hamdi Bey komutasındaki kuvvetler de Demirkapı ve Sultançayırı Muharebelerinde isyancılara darbe vurmuşlardır. Anzavur, elinde bulunan bir kısım top ve mühimmatı terke zorlanmış hatta Dere-i Kebir köyü yakınlarındaki bir çatışmada atı vurulmasına rağmen bölgeyi iyi tanması sayesinde kaçmayı başarmıştır. Art arda aldığı mağlubiyetlerle bazı Çerkez beylerinin desteğini kaybeden Anzavur, yaklaşık 150 kişilik **Kuvâ-yı Seyyâresi** ile peşine düşen Çerkez Ethem'in 19 Kasım'da Susurluk'a geldiği haberini alınca, kendisi de 22 Kasım'da Gönen'e geçerek burada terör ve tedhiş hareketine girişmiştir. Kaymakam ve Jandarma Kumandanı Ziya Şahan Bey ile Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Esat Bey'i tutuklatmış, hapisanedeki mahkûmları salıvermiş, hükümet konağını ve askeri depoları yağmalamıştır. Telgrafhaneyi basmış, mahkeme evraklarını tahrip etmiş, savcuyu görevden almış ve adliyeyi dağıtmıştır. Belediyenin su isalesi için topladığı 3000 liraya el koymuş, ahaliye işkence ederek kadınların ziynet eşyalarını ellerinden almıştır. Bu arada kendisine yapılan telkinleri kulak ardı etmiş, din istismarını sürdürerek Kuvâ-yı Muhammedî adını verdiği yaklaşık 130 adamıyla Bandırma'ya gireceğini duyurmuş, 14. Kolordu Kumandanı Yusuf İzzet Paşa'ya ve Çerkez Ethem'e tehdit telgrafları yağdırmıştır. Yusuf İzzet Paşa, Salihli cephesine gittiğinden Çerkez Ethem'e bağlı kuvvetler 24 Kasım'da harekete geçmiş, iki günün ardından Saraçlar Köyü civarında sıcak teması sağlayarak isyancıları Karacabey'e çekilmeye zorlamıştır. Ethem'in ısrarlı takibi neticesinde bu sefer Kirmasti istikametine yönelen Anzavur, 10 subay ve 110 askere yardım eden yerel halkın da silahlı mukavemetiyle karşılaşınca buranın 12 km. doğusundaki Söğütalan köyüne geçmiştir. İyice sıkıştığını fark ettiğinde ise Kuvâ-yı Milliye'ye bağlı grupları içeriden bölmek maksadıyla müfreze reislerine davet mektupları göndermiş, oğlu Kadri ve diğer yandaşları da civar köylerde eş zamanlı eşkıyalık faaliyeti yürütmüşlerdir. 30 Kasım'da bu kez Kaymakam Rahmi Bey'e bağlı birliklerin de koordineli biçimde desteklediği Kuvâ-yı Seyyare, isyancıları kuşatmış fakat Anzavur son anda çemberi yararak Sultançayırı'na sığınmıştır. Burada kendisine eşlik eden yalnızca 6-7 adamı kalmış, isyancıların toplam zayıatı ise Aralık ayının başında 120 kişiyi aşmıştır. Öte yandan saklandığı köylerde kendine kolaylıkla yeni taraftarlar bulabilen Anzavur'un sebep olduğu sorunlar, millî kuvvetleri yeni yılın Ocak ayına kadar uğraştırmaya devam etmiştir. 7 Aralık günü Gönen yakınlarındaki Yortan'da çıkan bir çatışmada 40 kadar ölü ve çok sayıda yaralı veren isyancılar mağlup edilmiştir. 1 Ocak'ta ise Kaymakam Rahmi Bey'e bağlı birlikler, Anzavur'un oğlu Kadri ile Şah İsmail'e bağlı eşkıyaları dağıtmışlardır. Anzavur'un, Aralık ayının sonlarına doğru aralarında Rum çetecilerin de bulunduğu 25 ila 50'şer kişilik gruplarla Susurluk, Manyas ve Kapıdağ'da görüldüğü bildirilmiştir. Kendisi daha sonra Damat Ferid'den yeni talimatlar almak üzere Ocak ayının ilk haftasında İzmir üzerinden İstanbul'a firar etmiştir.

1920 senesinin başında Anzavur tehlikesi bertaraf edilmiş gibi görünse de bölgedeki huzursuzluk sona ermemiştir. Bastırılan isyanın üzerinden birkaç ay geçmesine rağmen Gönen'de halen otuz kadar çetenin faaliyet gösterdiği bilinmektedir. Hal böyleyken Sultan Vahdettin tarafından millî hareketi bastırmak üzere teşvik edilen Ahmet Anzavur, 16 Şubat 1920'de ikinci kez ayaklanmıştır. Öncesinde ise özellikle Teali İslam Cemiyeti'ne mensup kimseler aracılığıyla Karabiga, Bandırma ve Gönen dolaylarındaki Çerkezleri Kuvâ-yı Milliye aleyhinde kışkırtmıştır. Ayrıca İstanbul'dan gönderilen Ahmed Fevzi Paşa gibi müfettişler de tutuklu isyancıların salıverilmesini tavsiye eden raporlarla kendisine

destek olmuştur. İsyân hareketi bu defa Biga'da başlamış, asıl adı Fevzi olan ve Gâvur İmam lakabıyla tanınan Anzavur taraftarı bir Pomak ile Şah İsmail'e bağlı silahlı eşkıyalar 17 Şubat'ta pek az direnişle karşılaştıkları bu kasabayı zapt etmişlerdir. Hemen ardından 15 adamıyla hükümet konağını basan Anzavur, isyanın idaresini eline almıştır. Bu esnada Anzavur ve Gâvur İmam yanlısı köylüler, Akbaş Cephaneliği Baskını kahramanlarından Edremit Kaymakamı Köprülülü Hamdi Bey'i yakalayarak Biga'ya götürmek istemiş ve kendisini yolda korkunç işkencelerle şehit etmişlerdir. Anzavurcular, Hamdi Bey'in başını bedeninden ayırmış, vücudunu paramparça etmiş, naaşını arabadan süngülerle çıkarmış ve yerel halkı sindirebilmek için beş gün boyunca ayaklarından bağlı vaziyette sokaklarda gezdirmişlerdir. İngilizler de bu olayın ardından isyancıları 5000 altınla taltif etmiştir. Hamdi Bey ve arkadaşlarının başlarına gelen acı olaylar, döneme ışık tutan bazı hatıratlarda Anzavurcuların Kuvâ-yi Milliye'yi ortadan kaldırmaya yönelik faaliyetlerinin Balkan Savaşlarındaki Bulgar mezalimiyle kıyaslandığı örneklerle konu olmuştur. Hamdi Bey'in 17 Şubat 1920'de şehit edilmesinin ardından 800 kadar isyancı, **Akbaş harekâtı** ile Kuvâ-yi Milliye'nin eline geçen mühimmatı geri almak amacıyla Yenice köyündeki silah depolarına saldırmıştır. Asiler, 21 Şubat'ta Dramalı Rıza Bey'in sayıca az kuvvetlerine üstün gelmiş fakat Rıza Bey ve adamları Anzavur'un eline geçmeden evvel silâh ve cephanenin tamamını ateşe vermişlerdir. Anzavur'un sebep olduğu bu zayıyat, Soma ile Akhisar arasında konuşlanan Yunan ordusuna yapılacak baskını engelleyerek İzmir'in kurtuluşunu geciktirmiştir.

Kuvâ-yi Milliye'ye yönelik iftira içerikli beyannameler yayımlayarak civar köylerden taraftar toplamaya devam eden Anzavur, 2 Mart'a kadar Gündoğan, Babakaya, Hasanbey, Karalarçiftliği ve Bakırlı sırtlarını tutmuş, ayaklanmayı bastırmak için gönderilen millî kuvvetler ise Kaymakam Yarbay Süleyman Sabri Bey komutasında Gâvur İmam'ın adamlarıyla çarpışmaya başlamıştır. Çatışmaların altıncı gününde Süleyman Sabri Bey'i Gönen'e çekilmeye mecbur bırakan Anzavur ve avanesinin cesareti iyice artmış, isyanın gün geçtikçe yayılması üzerine Balıkesir dahi düşme tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Süleyman Sabri Bey'in 174. Alay dışındaki bütün kuvvetlerini Balıkesir'e kaydırmak zorunda kalmasıyla Gönen'i müdafaa etmeye çalışan yaklaşık 200 kişilik gönüllü grubu, 14. Kolordu Kumandanlığına çekilen telgraftan edinilen malumata göre 2000 ila 3000 kişilik Anzavur kuvvetlerinin toplu ve mitralyözlü saldırılarına maruz kalmıştır. Muhasara sürerken, 3 Nisan 1920'de Bandırma'ya gelen Şehzade Cemaleddin Efendi, maiyetiyle birlikte Çalıoba köyünde Anzavur'u ziyaret etmiştir. Yaklaşık 48 saat süren çarpışmalarda moralsiz, aç ve yorgun gönüllüler arasında kaçma teşebbüsleri baş göstermiş ve bir gecede 54 kişi firar etmiştir. Sayıca çok üstün isyancılar şehri fazla zorlanmadan ele geçirerek Gönen müdafileri Kaymakam Rahmi Bey, Müftü Şevket Efendi, Müdafaa-i Hukuk Heyet Reisi Hüseyin Bey, Kuvâ-yi Milliye teşkilatından Ramiz Bey ile Mehmet Bey gibi isimleri şehit etmişlerdir. Gönen'in Anzavur tarafından işgalini soygun ve idamlar takip etmiş, civar köyler yağmalanmış, isyancıları desteklemedikleri gerekçesiyle Çerkezlerle ait bazı evler bile kundaklanmıştır. Bundan sonra İngilizlerin desteğiyle Bandırma'yı işgal eden Anzavur ve adamları, burada Rumların sevgi gösterileriyle karşılanmıştır. Konuya ilişkin Fransız askerî raporlarına göre, İngilizler kendi müttefiklerine dahi haber vermeden Osmanlı hükümeti aracılığıyla Anzavur'a 200 asker, 4 top, 30 makineli tüfek, 4 bin tüfek ve 4 bin sandık mühimmat göndermiştir. Sultan Vahdettin ise Anzavur'a 9 Nisan'da mir-i miranlık rütbesiyle sivil paşalık vererek onu hiçbir zaman oturamayacağı Karesi mutasarrıflığına atamıştır. Bu sırada İstanbul'daki saltanat taraftarı gazetelerde, irâde-i seniye ve fetvayı duyan halkın kitleler halinde Anzavur'a koştuğu, Gâvur İmam'ın 6000 adamıyla Balıkesir üzerine yürüdüğü, karargâhını Bursa'ya taşıyan Yusuf İzzet Paşa'nın ise kendisine teslim olduğuyla ilgili uydurma haberler yapılmıştır. İsyanı bastırmak Miralay Kazım Bey'in 10 Mart tarihli telgrafına istinaden Balıkesir'e gelen Sarı Efe komutasındaki Kuvâ-yi Seyyare, daha sonra Çerkez Ethem'in de bölgeye intikal etmesiyle yaklaşık 2000 kişiye ulaşmıştır. Harekâta Demirci Mehmet Efe'nin 600 süvarisi ile Danişmendli İsmail Efe'nin bir kısmı gönüllülerden oluşan 350 zeybeği de katılmıştır.

Bunlara, Balıkesir Millî Süvari Müfreze Kumandanı Keçeci Hafız Emin Bey ile Binbaşı Salim Bey'e bağlı kuvvetler, Parti Pehlivan, Kako Mehmet, Mehmet Ali Çavuş Müfrezeleri, Soma Cephe Müfreze Kumandanlığı ile Akhisar Millî Alay Kumandanı Hafız Hüseyin Bey de destek vermişlerdir. Millî kuvvetler, harekâtın ikinci günü olan 15 Nisan 1920'de isyancılarla karşılaşmış ve Susurluk ile Kirmasti arasındaki Taşköprü mevkiinde gerçekleşen beş saatlik muharebe sonrasında Anzavur'a bağlı isyancılar dağıtılmıştır. Balya'da bulunan Gâvur İmam çetesi ise 16-17 Nisan gecesi Kumandan Kazım Bey'e bağlı kuvvetler tarafından etkisiz hale getirilmiştir. Ahmet Anzavur, uğradığı şok karşısında kızgın olduğu Sadrazam Damat Ferid'den kendi kuvvetlerini ikmal edecek yeni bir Savaş Bakanı atamasını istemiş fakat bu talebi dikkate alınmamıştır. Mağlubiyetin ardından iki kol halinde Biga'ya kaçan şakiler sahile kadar kovalanmış, bazı asiler yabancı gemilere sığınırken kaçmayı başaramayanlar ise millî kuvvetler tarafından imha edilmiştir. Anzavur'un kendisi de 19 Nisan günü Karabiga üzerinden bir İngiliz gemisiyle yaralı vaziyette kaçmıştır. Bölgeyi kılıç artıklarından temizlemek üzere ilerleyişini sürdüren Çerkez Ethem, 25 Nisan'da Biga'ya girmiş, isyancılardan 1 top, 1 makineli tüfek ve bol miktarda cephaneye ele geçirmiştir. Ayrıca Anzavurculara ait bir silah deposunda bulunan 3500 silah ile 750 sandık cephaneye de el konulmuştur. Çerkez Ethem'in anılarında Anzavur'a bağlı isyancılardan elde edilen silah ve mühimmatın bir kolorduyu donatabilecek miktarda olduğu belirtilmektedir. İsyan sırasında asilere katılan Kirmasti Jandarma Merkez Karakol Kumandanı Başçavuş Abdullah, Ormankadı köylü Küçük Mehmet, İngiliz Muhipleri Cemiyeti'nin kurucularından emekli Kaymakam Hasan Bey ve Anzavur'un yerine vekil bıraktığı Çerkez asıllı Hacı Musa gibi isimler ise yakalanarak idam edilmişlerdir.

Anzavur Ahmet, bundan sonra Kocaeli havalisinde görülmüş Kuvâ-yi Milliye'ye karşı 1920 Mayıs'ındaki Adapazarı ve Geyve saldırılarına iştirak etmiştir. 4 Mayıs günü Düzce İsyanı giderek büyürken Süleyman Şefik Paşa komutasındaki Kuva-yı İnzibatiye 1000 kişilik bir kuvvetle İzmit'e gelmiş, Anzavur ise dört gün sonra Biga'dan getirdiği 500 adamıyla bunlara katılmıştır. Çatışmalar esnasında ayağı kırılmış ve adamlarını İstanbul'a geri çekmiştir. Marmara kıyılarına bir kez daha ayak bastığında ise kendi sonunu hazırlamıştır. Buna göre emrine verilecek 250.000 kişilik bir Yunan ordusu ile Ankara'ya yürüyeceğine inanan Anzavur, yaveri Şevki ve yakın arkadaşı Dereköylü Selim'in itirazlarına rağmen İngilizlerle görüşmekte ısrarcı davranmıştır. Kendisine yazılan davet mektubunu kaleme alan tercümanın, toplantıyı önceden Kuvâ-yi Milliyeci Halit Bey'e haber vermesiyle Arnavut Ali, Çingene Ali, Yeniçiftlikli Mehmet Efe, Yeniçiftlikli Osman, Yeniçiftlikli Arif, Örtülüceli Mümin'in Selman, Dimetokalı Yılık Hasan gibi otuz kadar çeteci Anzavur ve adamlarını Karabiga yakınlarında pusuya düşürerek öldürmüştür. Ölümünden sonra mezarı köylüler tarafından adeta bir türbeye dönüştürülmek istenmiş, şahidesinde kendisini bir vatanperver, manevî önder ve millî kahraman gibi tanıtan ifadeler tarihî gerçeklere uygun olarak 1922 senesinde yerel makamlarca değiştirilmiştir. Anzavur'un oğlu Kadri ise aynı sene İngilizler tarafından donatılarak emrindeki adamlarla birlikte babasının intikamını almak üzere Yunan adalarından Anadolu kıyılarına çıkarken yaralı olarak ele geçirilmiş, İngilizlerin tüm çabalarına rağmen askerî mahkemede yargılanarak idam edilmekten kurtulamamıştır.

Anzavur İsyancıları, Türkçeye Kuvâ-yi Milliye karşıtlığı anlamındaki "Anzavurluk" deyimini kazandırmıştır. Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü'ne göre ise Anzavur'un faaliyet gösterdiği Konya ve Kırklareli havalisinde bu sözcük kinci, gaddar, azgın manalarını haizdir.

Ahmet Anzavur, inatçı, tutucu, kibirli, gösterişi seven ve cahil cesaretine sahip kişiliğiyle nam salmıştır. Kendini çevresindekilere adeta bir evliya olarak tanıtmaya çalışmış, Kuvâ-yi Milliyecileri ise vatan hainliğiyle suçlamıştır. Emperyalist güçlerin güdümündeki Anzavur tehdidi, İngilizler için Çanakale Boğazı'nın güvenliğini sağlamanın yanı sıra Ayvalık yöresinde Yunanlılarla çarpışan millî kuvvetleri yok etme gibi amaçlara hizmet etmiştir. İsyancıların halk

nezdinde gördüğü desteğin ise Güney Marmara Çerkezistan Cumhuriyeti'nin kurulmasına yönelik İngiliz vaatleri ile Osmanlı İmparatorluğu'nda Çerkezlere tanınan bazı imtiyazların II. Meşrutiyet'ten sonra giderek azalması ve bundan İttihatçıların sorumlu tutulması gibi belli başlı sebepleri bulunmaktadır. Öte yandan, aldığı her türlü iç ve dış desteğe rağmen Kuvâ-yi Milliye karşısında tutunamayan Ahmet Anzavur, 1920 yılının Mayıs ayına doğru Millî Mücadele açısından ciddi bir tehdit olmaktan çıkmıştır.

Tevfik Orkun DEVELİ

KAYNAKÇA

Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-10-0-0.105. 688. 9.

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi, BEO, 4570. 342691; 4579. 343378; 4636. 346879; **DH. EUM. AYŞ**, 42. 20; **DH. ŞFR**, 98. 230; 104. 153; 104. 219; 652. 12; 652. 51; 105. 148; 659. 131; **DH. KMS**, 60. 5; 60. 10; **Y..EE..KP**, 41.4105.

AKANDERE, Osman "Çerkez Ethem'in ve Kuva-yı Seyyâre'nin Batı Anadolu Cephelerindeki Hizmetleri", **Kuva-yı Milliye'nin 90. Yılında İzmir ve Batı Anadolu Uluslararası Sempozyumu, İzmir, 6-8 Eylül 2009, Bildiriler C 1**, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2010, s. 344-367.

AKŞİN, Sina, "İç Savaşta Anzavur Cephesi", **Atlas Tarih**, Kurtuluş Savaşı Özel Sayısı, İstanbul 2019, s. 96-97. [Röportaj].

"Anzavur Eşkiasının Cinayetleri", **Hâkimiyet-i Milliye**, 1.05.1920, s. 3.

"Anzavur Paşa'nın Tarih-i Hayatı", **İleri**, 4.12.1920, s. 2

"Anzavur Paşa'nın Tenkili", **Vakit**, 9.03.1338, s. 3.

ATATÜRK, Mustafa Kemal, **Nutuk (1919-1927)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1997. [Tıpkı Basım].

BERZEG, Sefer E., **Türkiye Kurtuluş Savaşı'nda Çerkes Göçmenleri**, C II, Nart Yayıncılık, İstanbul 1990.

COŞAR, Bekir Sami, "Anadolu'da İsyanı Tahrik Edenler Var!", **İstiklâl Harbi Gazetesi**, 4.12.1919, s. 2. [Yeniden Basım].

COŞAR, Ömer Sami, "Fransız Dışişleri Bakanlığı Arşivindeki Belgelerle Çakırcalı Mehmet Efe", **Milliyet**, 16.06.1973, s. 5.

ÇERKES ETHEM, **Çerkes Ethem'in Hatıraları**, İstanbul, Dünya Yayınları, 1962.

GINGERAS, Ryan, "Notorious Subjects, Invisible Citizens: North Caucasian Resistance to the Turkish National Movement in Northwestern Anatolia, 1919-23", **International Journal of Middle East Studies**, Vol 40, No 1, Cambridge 2008, s. 89-108.

GINGERAS, Ryan, **Sorrowful Shores: Violence, Ethnicity, and the End of the Ottoman Empire, 1912-1923**, Oxford University Press, New York 2009.

GÜVEN Zühtü, **Anzavur İsyanı**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1965.

"Harekât-ı Tedibiye İnkişaf Ediyor", **Alemdâr**, 13.04.1920.

HÜLAGÜ, Orhan, “Anzavur İsyanı”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C XIV, S 40, Ankara 1998, s. 49-67.

İĞDEMİR, Uluğ, **Biga Ayaklanması ve Anzavur Olayları**, TTK, Ankara, 1989.

İLGÜREL, Mücteba, “Akbaş Cephaneliği Baskını”, **Tarih Dergisi**, S 33 Ayrı Basım (1980/81), İstanbul 1982, s.271-282.

KELEŞYILMAZ, Vaahdet, “Dönemin Türk Basınında Anzavur Olayı”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C XV, S 45, Ankara 1999, s. 861-899.

KIZILIRMAK, Ahmet, **Askeri ve Siyasi Yönleri ile Kâzım Özalp**, TBMM Basımevi, Ankara 2012.

KÜPELİ, Özer, “Gönen’de Milli Mücadele Yıllarındaki Faaliyetler”, **Toplumsal Tarih**, C 11, S 61, İstanbul 1999, s. 10-21.

MERT, Özcan, “Anzavur’un İlk Ayaklanmasına Ait Belgeler (11 belge, 2 resim ile birlikte)” **Bellekten**, C LVI, S 217, Ankara 1992, s. 847-961(+11).

ÖZEL, Sebahattin, “Milli Mücadele’de İzmit Mutasarrıflarının Faaliyetleri”, **Tarih Enstitüsü Dergisi**, S 16, İstanbul 1998, s. 121-158.

SEVÜK, İbrahim Habib, “Anzavur’un Romanı”, **Cumhuriyet**, 11.10.1944, s. 2.

TEMEL, Mehmet, **Kuvâ-yı Milliye Baskısı Nedeniyle Anadolu’dan İstanbul’a Göç Edenlere Osmanlı Hükümetinin Yardımları**, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S 46, Konya 2019, s. 241-260.

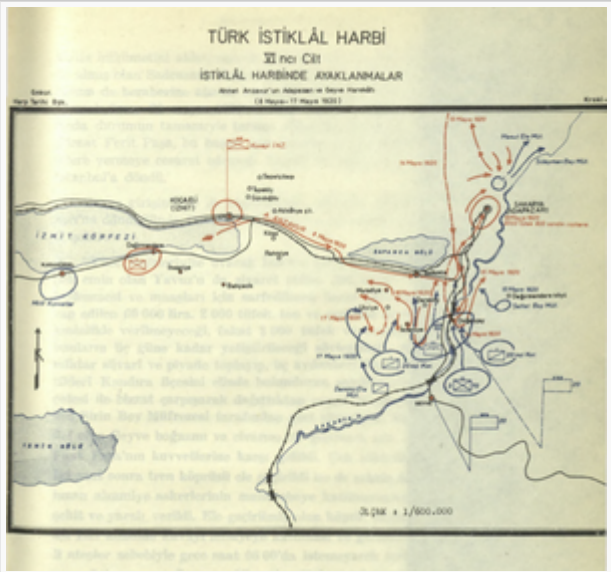
KROKİLER (Türk İstiklâl Harbi: İstiklâl Harbinde Ayaklanmalar (1919-1921)), C 4, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1974.)

Anzavur İsyanı Kroki - 4 (s. 80)

Anzavur İsyanı Kroki - 5 (s. 86)

Anzavur İsyanı Kroki - 11 (s. 127)

23/11/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ahmet-anzavur-1921/?pdf=3890> adresinden erişilmiştir